

SEÇKİNLER REKABETİ VE OTORİTER KURUMSALLAŞMA ARASINDA KAZAKİSTAN'DA SİYASAL SİSTEM

Haluk ALKAN*

ÖZET

Kazakistan gösterdiği ekonomik büyüme ve diplomatik ilişkilerinin çok yönlülüğü ile Orta Asya'nın lider ülkesi olarak gösterilmektedir. Bu ülke aynı zamanda, ekonomik gelişmenin doğurduğu kapsamlı bir sosyal değişim ve geleneksel sorunları bir arada yaşamaktadır. Gerek ekonomik gelişmenin, gerekse de sosyal değişimin siyasal sisteme değişik yansımaları bulunmaktadır. Çalışma buradan hareketle, Kazakistan'da siyasal sistemin kurumsallaşmasını yukarıdaki arka plan ışığında incelemeyi amaçlamaktadır. Öncelikle siyasal sisteme yönelik üç muhalefet dalgasının özellikleri ele alınmakta, daha sonra her bir dalgaya yönelik olarak geliştirilen siyasal ve kurumsal tepkiler incelenmektedir. Çalışmanın sonunda ülkedeki siyasal rejimin kurumsallaşma problemleri ve yaşadığı zayıflıklar belirlenmeye çalışılmaktadır

Anahtar Kelimeler: *Kazakistan'da Siyasal Sistem, Orta Asya'da Siyasal Hayat, Nazarbayev, Karşılaştırmalı Siyaset, Siyasal Değişme.*

GİRİŞ

Kazakistan Orta Asya ülkeleri içinde, özellikle son yıllarda öne çıkan bir ülkedir. Ülke bağımsızlığına kavuştuğu 1991 tarihinden bu güne gerek bölgesel, gerekse uluslararası düzeyde belirli bir etkinlik düzeyine ulaşabilmiş, çok yönlü ilişkiler

---

Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Öğretim Üyesi. E-posta: halukalkan@ksu.edu.tr

geliştirebilmiş ve bölgesinde lider ülke olmaya dönük olarak belirli bir üstünlük sağlayabilmiştir. Bu dikkat çekici gelişme; enerji ihracatına dayalı ekonomik gelişmenin beslediği bir istikrar, Özbekistan ve Türkmenistan'ın aksine siyasal hayatta partilere ve muhalefete belirli bir hareket alanı tanıyan sivil toplum alanının oluşması, bölgesel işbirliği geliştirebilme potansiyeli ve 2009'da AGİT dönem başkanlığı için bir girişim başlatmaya varan diplomatik bir ilişki alanının oluşmasına uzanan parlak bir tablo sergilemektedir. Ancak tabloya daha dikkatli bakıldığında bu gelişim trendinin uluslararası ilişkiler ve siyasal rejimin kurumsallaşması bağlamında bazı ciddi açmazlar ve zayıflıklar taşıdığı görülmektedir. Ülke bağımsızlıktan günümüze, kişiye bağımlı bir denetim ve hakemlik mekanizması çevresinde otoritarizme kayan bir siyasal kurumsallaşma süreci yaşamaktadır. Ekonomik gelişme, üretilen katma değer paylaşımı temelinde yönetici seçkinler arasında oluşan rekabeti siyasal alana taşımakta ve bu rekabet giderek "aile içi" çatışma ve tasfiyelere varan bir görünüm kazanmaktadır. Ekonomik gelişmeye bağlı olarak güçlenen yeni ve daha genç ekonomik seçkinler, eski Parti geleneğinden gelen gruplarla zaman zaman açık bir çatışmanın içine girmekte, rekabetin siyasal sonuçları suikastlere, kaybolmalara, siyasal sürgünlere varan bir istikrarsızlığı gündeme taşımaktadır. Siyasal kurumsallaşma, ekonomik gelişmelere ayak uyduramadığından sistem içinde liderin hakem ve yeniden dağıtıcı rolü öne çıkmaktadır.

Bu çalışma Mayıs 2007'de Kazakistan Anayasasında yapılan değişiklikler ve Ağustos 2007'de gerçekleştirilen erken seçimler bağlamında Kazak siyasal rejiminin geldiği aşamanın arka planını ve gelecekteki evrimini belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışma üç muhalefet dalgası ve buna karşı merkezinde Nursultan Nazarbayev'in bulunduğu siyasal ve kurumsal tepkilerin üzerine oturtulmuştur. Bu nedenle önce bu üç muhalefet dalgasının niteliği ve sistem içinde doğurduğu tepkiler ele alınmakta, daha sonra güncel gelişmeler bu arka plan ışığında değerlendirilmektedir.

Birinci Dalga: Nomenkulatura Muhalefetine Karşı Otoriter Yapılanma (1991-1995)

Kazakistan'da bağımsızlık, ülkede siyasal yapılanma açısından iki önemli tehdidi öne çıkartmıştır. Bunlardan ilki ülkedeki ilk ciddi muhalif oluşumların etnik-milliyetçi söylemlerle öne çıkan genellikle Kazak ve Rus milliyetçi partileri çevresinde şekillenmiş olmalarıdır. Bağımsızlık sonrasında Kazak milliyetçi gruplar dört ayrı oluşumda örgütlenmişlerdi. Bunlardan *Azat*, *Cumhuriyetçiler* ve *Jeltoksan* (Aralık) hareketi daha sonra *Azat* çatısı altında birleşmişlerdir. *Azat* temel hedef

olarak Kazakistan'ın her türlü sosyal ve ekonomik bağımlılıktan kurtulmasını savunmaktadır. Dördüncü oluşum ise bu birliğin dışında kalmış ve kendisine Sovyet dönemi öncesi ülkenin ilk siyasal hareketi olan *Alaş* adını vermiştir. Bu oluşum *Azaı* ılımlı politika izlemekle eleştirmekte ve daha sert bir milliyetçi tavır izlemektedir. *Alaş*'in ötekilerine göre diğer bir farklılığı dini öğelere siyasal söylemlerinde daha çok yer vermesidir. Nazarbayev'in ülkedeki milliyetçi Kazak gruplar içinde en sert tutum takındığı oluşumlar başta *Alaş* Hareketi olmak üzere bu milliyetçi gruplardır.¹ Rus milliyetçi partiler ise Rusya'ya katılmaktan, ülkenin federal bir cumhuriyete dönüştürülmesine kadar farklı milliyetçi söylemlere sahiptirler. *Yedinstvo* (Birlik), Sivil Sözleşme, Demokratik İlerleme ve *LAD* (Uyum) başlıca Rus milliyetçi partileridir. Nazarbayev bu gruplara karşı da soğuk bir tutum içerisinde. Bu grupların içinde en radikali, ülkenin kuzeybatı bölgelerinde yaşayan Kuzaklardır (Rus Kazakları). Bunlar geleneksel olarak aşırı Rus milliyetçisi, sertlik yanlısı bir söyleme sahiptirler.² Böyle bir farklılaşma süreci ve özellikle etnik Rusların aktif bir siyasal tutum içine girmeleri, ülkenin kuzey bölgelerinin Rusya'ya bağlanması gibi bir süreci başlatabilir veya Azerbaycan örneğinde olduğu gibi parçalanmayı doğuracak bir iç savaşı körükleyebilirdi.

İkinci tehdit doğrudan Nazarbayev'in otoritesi ile ilgili bir belirsizliğin varlığıydı. 1986 yılında, ülkedeki yönetici kadrolar içinde önemli ölçüde Kazaklaşma gerçekleştirmiş bulunan Dinmuhammed Kunayev'in, Gorbaçov tarafından istifaya zorlanarak yerine ülke dışından bir Rus'u Genady Kolbin'i ataması büyük bir tepki doğurdu. *Jeltoksan* hareketi, bu anlamda Kunayev döneminde oluşturulmuş bulunan yerel çıkar ağlarına karşı dışarıdan yapılan müdahaleye bir tepki hareketiydi ve ister istemez milliyetçi bir başkaldırının sembolüne dönüştü.³ Bu ortamda Kolbin, KzKP içinde hiçbir zaman otorite kuramadı ve bu yönetim değişikliği Moskova'nın beklediği gibi bir ekonomik iyileşme doğurmadı. Nazarbayev, Kunayev kabinesinde Başbakan olarak görev yapmaktaydı. 1986 yılındaki tasfiyede görevinde kaldı ve Kolbin yönetimi ile iyi geçinmeye özen gösterdi. KzKP içindeki yerel otoriteler ile Moskova arasında arabulucu rolünü başarıyla oynadı. O bir yerde Kunayev'in çıkarları dengeleyen politikalarını aynen sürdürebilecek, aynı zamanda Rus ve diğer Avrupalı toplulukların sisteme güvenini

¹ Haluk Alkan & Harun Arıkan, *Azerbaycan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Rejim*, (Ankara: SAEMK Proje Raporu, 2004) , s. 77; Kayyum Kesici, *Dün Bugün ve Hedefteki Kazakistan*, (İstanbul: IQ Yayıncılık, 2003), s. 245-251.

² Paul Kolstoe, *Russians in the Former Soviet Republics*, (London: Horst & Company, 1995), s. 254.

³ Nadir Devlet, *Çağdaş Türkiler*, (İstanbul: Çağ Yayınları, 1993), s. 317-321; Turgut Demirtepe, "20. Yılında Jeltoksan'ı Anarken Kazak Milliyetçiliğini Yeniden Düşünmek", *USAK Stratejik Gündem*, 25 Aralık 2006; (<http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=531&type=4>).

sağlayabilecek dengeleyici bir politikacı olarak öne çıktı ve Gorbaçov'un yakın çevresine girmeyi başardı. Bu arka plan ışığında 1989 yılında Kolbin görevden alındığında, Nazarbayev ülkedeki yönetimin emanet edilebileceği bir isim olarak sivrilmmişti ve Gorbaçov tarafından Birinci Sekreter olarak atandı.⁴

O güne kadar teknokrat kişiliğe ile tanınan Nazarbayev bağımsızlık sürecinin lideri olarak bir otorite sorunu ile karşı karşıya kaldı. Her şeyden önce Kazakistan Prezidyumu, Sovyet döneminden kalan bileşimini koruyordu. Nazarbayev'in Prezidyum üzerinde kesin bir otoritesi bulunmadığı gibi, üyelerin içinde yeni dönemde siyasal liderlik koltuğuna göz diken bir çok eski KzKP üyesi açıkça Nazarbayev karşıtı bir tutum sergilemekteydiler. 1995 yılına kadar bağımsızlığın ilk yılları bu iki güç merkezi arasındaki çatışmaya sahne olacaktır. Nazarbayev bu zorluğu önce Prezidyum'u uysal bir yasama organına dönüştürerek aşmak istemiştir. 235 üyeli Prezidyum yerine 177 üyeli daha küçük bir yasama organının oluşturulması ve bunun hayata geçirilmesi için 1994 yılında yapılan Parlamento seçimlerinin asıl amacı buydu. Ancak seçimler ülkedeki otorite sorununu çözemediği gibi Parlamento ile Cumhurbaşkanı arasındaki gerilimi bir çatışmaya dönüştürecektir. 177 üyeli yeni Meclis'de Nazarbayev'in partisi Halkın Birliği yalnızca 34 milletvekili kazanabildi. Başkan'ın desteklediği bağımsız adaylarla birlikte bu rakam 60'ı bulabildi. Üstelik, Nazarbayev karşıtları "Yapıcı Muhalefet Bloku" adı altında birleşerek Parlamento'da çoğunluğu oluşturdular.⁵ 1994 yılı Nazarbayev ile Parlamento'daki muhalefet arasında çatışmaya sahne olmuştur. Nazarbayev'in önerdiği Başbakan'a Meclis onay vermemiş, ekonomik reformlarla ilgili yasa tasarılarının hiçbiri Meclis'den geçmemiştir. Yıl boyunca Meclis'den geçen yasa tasarısı sayısı yedi ile sınırlı kalmıştır.⁶ Parlamento'nun direnişi, üyelerinin tamamı Cumhurbaşkanı tarafından atanan Anayasa Mahkemesi'nin seçim ihlalleri ile ilgili şikayetleri gerekçe göstererek 1994 seçimlerini iptal etmesiyle kırılabilir. İronik bir biçimde, çoğu Cumhurbaşkanı karşıtı muhaliflerin şikayetleri Parlamento'nun feshedilmesinin gerekçesini oluşturdu. Nazarbayev Meclis seçimlerinin yenilenmesi konusunda acele etmeyecektir. Önce Parlamento yetkilerini, üyelerinin tamamını kendisinin atadığı danışman bir örgüt niteliğindeki Halk Asamblesine devretti, daha sonra bu örgütün onayı ile 1996 yılında yapılması gereken Cumhurbaşkanlığı seçimlerini iptal ederek, 1995 yılında bir referandum ile görev süresini 2000 yılına kadar uzattı. Nazarbayev yaklaşık bir yıl ülkeyi bu

---

⁴ Glenn E. Curtis, 1996 Kazakhstan: A Country Study, (Washington: Library of Congress Country Studies, 1996); ([http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+kz0018\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+kz0018))).

⁵ Najam Abbas, "Kazakistan'da Yürütme ve Yasama Organlarının Birleşmesi", *Avrasya Etüdüleri*, Sayı: 2, Yaz 1996, s. 46.

⁶ "The Shadow of Dictatorship", *Economist*, 18 Mart 1995, s. 40.

şekilde yönetecek, bir çok kanun Halk Asamblesi tarafından çıkartılacaktır.⁷ Bu çerçevede 1995, Nazarbayev'in belirleyiciliğinde ülkedeki anayasal rejim, bürokratik kurumlar ve sivil toplum alanının yeniden şekillendirilmesine uzanan bir değişim yılı oldu.⁸

1995 tarihli Anayasa bu koşullar ışığında siyasi rejimi Cumhurbaşkanı'nın etrafında ve onun otoritesine bağımlı olarak yeniden yapılandırdı.⁹ Cumhurbaşkanı'na olağan ve erken seçim tarihlerini belirleme ve Parlamento'ya toplantıya çağırma yetkisi verildi (Madde 44/2; 59). Cumhurbaşkanı tarafından Parlamento'ya geri gönderilen yasaların tekrar Cumhurbaşkanı'na gönderilebilmesi için her iki kanadın üçte iki oy çokluğu ile karar alması gerekiyordu (Madde 61/4). Bu sağlanamazsa Cumhurbaşkanı yasayı itiraz ettiği şekliyle yasalaştırabilecekti. Parlamento'nun her iki kanadı üçte iki oy çokluğu ile ve bir yıl süre ile yasama yetkilerini Cumhurbaşkanı'na devredebileceklerdi. Cumhurbaşkanı Anayasanın ilk şekliyle Senato'nun 7 üyesini doğrudan belirleme ve Senato Başkanlığı'na aday gösterme yetkisine sahipti. Cumhurbaşkanı'nın öncelikle görüşülmesini istediği tasarılar iki ay içinde sonuçlandırılmazsa, Cumhurbaşkanı bu tasarıyı teklif ettiği şekliyle yasalaştırabilecekti (Madde 61/2). Parlamento ancak yeni bir yasa ile bu yasayı kaldırabilecekti. Yine Cumhurbaşkanı, teklif ettiği hükümete güvenoyu verilmemesi, Başbakanlığa yapılan atamanın iki defa reddedilmesi ve Parlamento ile diğer devlet organları arasında oluşan anlaşmazlıklar nedeniyle siyasi kriz çıkması durumlarında Parlamento'yu feshedebilecekti (Madde. 63/1).

Anayasa yürütme otoritesini tamamıyla Cumhurbaşkanı'na bağımlı kılmaktaydı. Meclis'in Başbakan'a onay yetkisi, Cumhurbaşkanı'nın fesih yetkisine bağlandığından pratikte bir denge unsuru değildir. Hükümet üyeleri Cumhurbaşkanı'na karşı yemin ederler. Ayrıca Cumhurbaşkanı, hükümetin, vilayet başkanlarının, başkent yönetiminin ve büyükelçilerin kararlarını iptal edebilir, yürütmesini durdurabilir. Yine Cumhurbaşkanı eğer isterse, Meclis'ten güvenoyu alamamış bir hükümeti görevde tutabilir (Madde 70/6).

1995 Anayasası'nda, Senato ve Meclis olarak, iki ayrı kamaradan oluşan yasama organı hiyerarşik bir biçimde yapılandırılmıştır. Senato, Meclis'e göre daha üstün ve Cumhurbaşkanı'na yakın yetkilerle donatılmıştır. Senato ilk şekliyle 39 üyeden kuruluydu. Üyeler, vilayetlerin, büyük şehirlerin ve başkent'in yerel meclis

⁷ A.g.e.

⁸ Pauline Jones Luong & Erika Weinthal, "The NGO Paradox: Democratic Goals and Non-Democratic Outcomes in Kazakhstan", *Europe-Asia Studies*, Cilt: 51, Sayı: 7, 1999, s. 1276-1277.

⁹ Bu çalışmada 1995 Kazakistan Anayasası ve bu Anayasada 2007 yılında yapılan değişiklikler doğrudan anayasa metni esas alınarak analiz edilmiş, metin dışında alıntılanan yorumlar ayrıca gösterilmiştir.

üyelerinin birleşik toplantısında, her vilayet, büyük şehir ve başkent için iki dereceli seçimle belirlenen iki temsilciden oluşmaktadır. Belirtildiği gibi ayrıca yedi üye Cumhurbaşkanı'nca doğrudan atanır. Senato'nun görev süresi 6 yıldır ve üyelerinin yarısı üç yılda bir yenilenir (Madde 50-51). Bu sistem Senato'yu daha bürokratik bir yasama organına dönüştürmektedir. Yerel meclisler ve mahalli yönetimler üzerinde kapsamlı ve belirleyici hükümet yetkileri nedeniyle, bu organlar yürütmenin bürokratik alt birimleri olarak işlev görmektedirler. Dolayısıyla bu şekilde oluşturulmuş yerel meclis ve yöneticilerinin ikinci seçmen olarak görevlendirilmeleri, Senato bileşimini bürokratik ve Cumhurbaşkanı otoritesine bağımlı bir niteliğe büründürmektedir.

77 üyeden oluşan Meclis'in, Anayasanın ilk şekliyle 67 üyesi tek turlu çoğunluk sistemiyle, 10 milletvekili ise partilerce oluşturulan ulusal listelerden nispi temsil yöntemiyle belirlenmekteydi (Madde 50/3). Partilerin sandalye dağılımına katılabilmeleri için ulusal düzeyde geçerli oyların en az % 7'sini almaları gerekmekteydi (Madde 51/5). Meclisin yetkilerine giren konular ise, yasa tasarılarının görüşülüp, oylanması, kabul edilen kanun tasarılarına Cumhurbaşkanı tarafından yapılan itirazların görüşülmesi ve tekliflerin hazırlanması, Cumhuriyet Merkezi Seçmen Komisyonu üyelerini Cumhurbaşkanı'nın teklifi ile seçme veya görevden alınması, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilanı, kendi üyeleri arasından iki kişiyi Adalet Tavsif Komisyonu üyeliğine seçme; Cumhurbaşkanı'na vatana ihanet suçlamasına ilişkin karar verip Senato'ya sunmaktır (Madde 56). Dikkat edilirse, bu yetkiler çoğunlukla Senato mekanizmasının dahil olduğu bir süreç içinde gerçekleşmekte ve Meclis'in feshedilmesi ve milletvekillerinin yetkilerini kaybetmesi gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Meclis'e tanınan yetkilerin bir çoğuna Senato ortaktır. Başka bir ifade ile Senato'nun tek başına kullanabileceği yetkiler daha fazla iken, Meclis'in yetkilerinin bir kaç dışında diğerleri Senato ile ortak kullanabileceği yetkililerdir. Senato'nun, Meclis'in kararlarına karşı güçleştirici veto yetkisi bulunmaktadır (Madde 61/4). Ayrıca Anayasa, Meclis'in çıkarabileceği yasaları tek tek sıralayarak, bunların dışındaki konuları Cumhurbaşkanı kararnameleri ile düzenlenebilmesine imkan tanımaktadır.

1995 Anayasası'nda ülkedeki yargı sistemi de Cumhurbaşkanı otoritesine bağımlı bir biçimde yapılandırılmıştır. Cumhurbaşkanı, Anayasa Konseyi'nin üyesidir ve Konsey Başkanı doğrudan seçer (Madde 71/2). İki üye doğrudan Cumhurbaşkanı'nca belirlenir (Madde 71/3). Cumhurbaşkanı, Konsey kararlarına itiraz edebilir. Bu durumda Konsey kararının geçerlilik kazanabilmesi için aynı yönde üçte iki çoğunlukla karar alınması gerekmektedir (Madde 73/4). Tüm yüksek mahkeme üyeleri, Cumhurbaşkanı'nın önerisi ve Senato'nun onayı ile atanırlar (Madde 82). Senato'nun, sistem içindeki konumu göz önüne alındığında yüksek

yargı mekanizmasının Cumhurbaşkanı'nın otoritesini pekiştiren bir görünüme sahip olduğu belirtilebilir.

Aralık 1995 Parlamento seçimleri, Anayasa'da formüle edilen rejimin iyi işlediğini göstermiştir. Adalet Bakanlığı milliyetçi partilere onay vermemiş, Merkez Seçim Kurulu (MSK) aynı şekilde dar bölgeden yapılacak seçimlerde eski muhalif Nomenklatura üyelerine onay vermeyerek bir ön eleme organı gibi işlev görmüşlerdir. Nazarbayev, "devlet listesi" adı altında desteklediği adayların isimlerini açıklamış ve bu listenin % 65'i Parlamento'ya girmiştir. Devlet Partisi Halkın Birliği Senato seçimlerinde % 30, Meclis seçimlerinde ise % 39 oy oranı ile birinci olmuş, Meclis'deki Cumhurbaşkanı yanlısı bağımsızlarla birlikte uysal bir yasama sistemi için gereken çoğunluk seçimler sonucunda elde edilmiştir.¹⁰

İkinci Dalga: Yönetici Seçkinlerden Kaynaklanan Muhalefet

1995 yılında, biri milliyetçi oluşumlardan kaynaklanan diğeri Parlamento merkezli iki muhalefet odağını dizginleyen ve tasfiye eden müdahale ve kurumsal yapılanma Kazakistan'da siyasal hayatın şekillenmesinde belirleyici rol oynamıştır. 1995'ten sonra siyasal rekabet ağırlıklı olarak yönetici seçkinler arasındaki etkileşimler çevresinde şekillenmektedir. Nazarbayev yönetimine muhalefet de buna paralel olarak giderek daha seçkin bir görünüm almaktadır.

Bu ikinci dalganın özelliği Nazarbayev'in yakın mesai arkadaşları arasında yaşanan ani kopmalarla ortaya çıkması ve bu kişilerin kısa bir zaman dilimi içerisinde muhalefet lideri olarak sivrilmeleridir. Nazarbayev'in kişiliğinde temsil edilen siyasal merkez bu tip muhalefete oldukça katı bir tutum sergilemektedir. Bu tutumun temel nedeni, yönetici hizip arasında yaşanan bu tip kopmaların, toplumsal tabanı zayıf diğer muhalefet hareketlerine göre seçkinler otoritarizmine dönüşen bir siyasal rejimde daha etkili sonuç doğurma olasılıklarının yüksek olmasıdır. Bugün ülkede muhalefet lideri olarak gösterilen isimlerin birçoğu, köken olarak yönetici hizbe mensup olan kişilerdir.

Nazarbayev yönetimine karşı yönetici çember içinden ilk muhalefet girişimi 1997 yılında bizzat kendi Başbakanı Akezhan Kazhegeldin'den gelmiştir. Başbakan'ın, kamuoyu önünde Cumhurbaşkanı'nı açık bir biçimde eleştirmeye başlaması üzerine önce görevinden alındı, daha sonra Haziran 1998'de hakkında yolsuzluk soruşturması başlatıldı. Kazhegeldin'in Aralık 1998'de Kazakistan Cumhuriyetçi Halkın Birliği Partisi'ni (RNPK) kurması ile üzerindeki baskı ağırlaştı. Bir gezi için gittiği Rusya'dan, görevi sırasında yapılan usulsüzlüklerle ilgili açılan

¹⁰ Ian Bremmer & Cory Welt, "The Trouble with Democracy in Kazakhstan", *Central Asian Survey*, Cilt:15, Sayı:2, 1996, s. 188.

soruşturma gerekçe gösterilerek, Rus Interpolü aracılığı ile Kazakistan'a zorla getirildi ve kendisine yurtdışına çıkma yasağı konuldu.¹¹ Eski Başbakan aynı yıl kısa süreli bir hapis cezası aldı ve bu ceza nedeniyle 1999 Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimlerine adaylık başvuruları Merkez Seçim Kurulu tarafından reddedildi.¹² Kazhageldin daha sonra hakkındaki yolsuzluk soruşturması sürerken Fransa'ya gönüllü sürgüne gidecektir. Halen Paris'te yaşayan eski Başbakan'ın غيابında verilmiş 10 yıllık hapis cezası bulunmaktadır.¹³

Benzer bir örnek olarak, Kasım 2001'de bazı önde gelen işadamlarının girişimiyle şekillenen ve Kazakistan'ın Demokratik Seçimi (DVK) imzasını taşıyan bir bildiriye imzaları ile destek veren bazı hükümet üyeleri gösterilebilir. Bu bildiriye imza atan isimler arasında Başbakan Yardımcısı Uraz Djandazov, Savunma Bakan Yardımcısı Zannat Ertlesova ve Pavlador Akimi Galimhan Zhakinov gibi üst düzey yetkililer de bulunmaktaydı. Bu kişilerin hepsi görevlerinden alındılar.¹⁴ Hareketin önde gelen ismi Zhakinov daha sonra tutuklanarak sekiz yıl hapis cezası alacaktır.¹⁵

Halen ülkedeki muhalefetin önde gelen liderlerinden olan Zharmakhan Tuyakbay, bu görünümün diğer bir örneğidir. 2004 Parlamento seçimleri öncesinde Senato Başkanlığı gibi Cumhurbaşkanı'na oldukça yakın bir görevi üstlenmiş bulunan ve Nazarbayev'in yakın arkadaşları arasında ismi geçen Tuyakbay, seçimlerden hemen sonra seçim sürecini bir komediye benzeterek muhalefet saflarına geçti. Tuyakbay daha sonra bir muhalefet bloku olarak şekillenecek olan "Adil Kazakistan Hareketi"nin başına geçecektir.¹⁶ Bu örnekler çoğaltılabilir. Ancak bunlardan bazı önemli isimlere aşağıda değineceğimizden burada sadece bu üç örneğe yer verilmiştir.

Belirtildiği gibi, Kazakistan'da siyasal merkezin güç kazanmasına paralel olarak, siyasal rekabet giderek bir seçkinler mücadelesine dönüşmektedir. Kazhageldin, Zhakinov, Tuyakbay, Nurkadirov ve daha pek çok isim, yönetici hizipten kopan ve muhalefet lideri olarak öne çıkan kişilerdir. Bu gelişmeye paralel olarak siyasal sistemden gelen tepkiler de daha çok bu tip oluşumları tasfiye etmeye uyarlanmıştır.

¹¹ "Degradation of Power", *Centralno-Asiatsky Bulletin*, Kasım 1999.

¹² Rafis Abazov, "The 1999 Presidential Elections in Kazakhstan", *Electoral Studies*, Cilt: 20, Sayı: 2, 2001, s. 317.

¹³ Bhavna Dave, "Kazakhstan", *Nations in Transit 2002*, (Freedom House, 2002), s. 218.

¹⁴ "Political Turmoil Hits Kazakhstan as Nazarbayev Sacks Top Officials", *Eurasia Insight*, 27 Kasım 2001; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav112701.shtml>).

¹⁵ Justin Burke, "Kazakhstan Opposition Movement Prepares to Renew Battle with Nazarbayev", *Eurasia Insight*, 17 Ekim 2002; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav101702.shtml>).

¹⁶ Ibrahim Alibekov, "Kazakhstan's Leading Opposition Party Faces Split", *Eurasia Insight*, 16 Şubat 2005; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav021605.shtml>).

Üçüncü Dalga: Bir Seçkin Muhalefeti Olarak Reformist Genç İşadamları

2000'li yılların başlarından itibaren ülkede yaşanan siyasal gelişmeler Kazakistan'da siyasal rekabetin yeni bir görünüm almaya başladığına işaret etmektedir. Bu değişimin kaynağı, ülkede yaşanan ekonomik canlanmanın doğurduğu genç girişimci gruplardır. Bu gruplar da merkezinde Nazarbayev'in bulunduğu yönetici seçkinlerin çevresinde gelişme göstermiştir. İşadamları, bağımsızlıktan sonra, resmi yönetsel pozisyonların dışında hızla gelişme gösteren yeni bir seçkin grubunu temsil etmekteydiler. Bunların büyük kısmı Komünist Parti geleneğinden gelen yönetici seçkinlerin çocukları ve akrabaları olmakla birlikte, aynı grup içinde bazı liberal eğilimlerin güç kazandığı gözlenmekteydi.¹⁷ Nazarbayev ailesi içinde, bürokratik örgütlerde ve hükümet içinde yakın ilişkilere sahip olan bu kişiler 2001 yılının ortalarından itibaren bazı yapısal reformlar yapılması yönündeki taleplerini gündeme getirmeye başladılar.¹⁸ Bu gruplar, *akimlerin* (valiler) ve üst düzey bürokratların ekonomik gelişmeden pay alma biçimini yozlaşmanın kaynağı olarak görmekte, ülkedeki tüm yerel otoritelerin doğrudan seçimle göreve getirilmelerini talep etmekte, Başkanlık rejiminden vazgeçilerek ülkede Parlamenter rejimin kurumsallaştırılmasını savunmaktadırlar. Bu talepleri, ekonomik gelişme içinde güçlenen bir grup Kazak işadamlarının, siyasette daha çok rol oynama isteği, dolayısıyla çıkarlarını dar ve otoriter bir mekanizmanın kararlarına bağlamama çabası olarak da okumak mümkündür.¹⁹ Daha önce değinildiği gibi Kasım 2001'de altında bazı hükümet üyelerinin imzalarının da bulunduğu, ağırlıklı olarak işadamları tarafından desteklenen ve yukarıdaki talepleri içeren Kazakistan'ın Demokratik Seçimi (DVK) bildirisi bu yeni dalganın başlangıcını oluşturmuştur. Yine belirtildiği gibi deklarasyona imza atan hükümet üyeleri görevlerinden alındılar, bazıları yargılanarak hapis cezaları aldılar. Deklarasyona destek veren işadamları da benzer uygulamalara muhatap oldular. İşadamlarına ait medya kuruluşlarının yayın lisansları iptal edildi, girişimin lideri olarak öne çıkan Muhtar Abliyazov tutuklanarak, ekonomik yolsuzluklar gerekçe gösterilerek 6 yıl hapis cezasına çarptırıldı.²⁰

Yeni muhalefet dalgasının tek görünümü Kazakistan'ın Demokratik Seçimi (DVK) değildir. Hemen hemen bildiriyle eş zamanlı olarak benzer taleplere sahip

¹⁷ Jonathan Murphy, "Illusory Transition? Elite Reconstitution in Kazakhstan, 1989 – 2002", *Europe-Asia Studies*, Cilt: 58, Sayı: 4, 2006, s. 536-550.

¹⁸ Sally N. Cummings, *Understanding Politics in Kazakhstan*, (Aarhus:DEMSTAR Research Report No: 10, 2002), s. 9-10.

¹⁹ Barbara Junisbai, "The Democratic Choice of Kazakhstan: A Case Study in Economic Liberalization, Intraelite Cleavage, and Political Opposition", *Demokratizatsiya*, Cilt: 13, Sayı: 3, Yaz 2005; (http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3996/is_200507/ai_n15704840/pg_5).

²⁰ Antoine Blua, "Kazakh Government Clamps Down on Independent Media", *RFE/RL*, 09 Mart 2002.

diğer bir siyasal oluşum ülke siyasetinde öne çıkmıştır. Genç bir işadamı grubu *Ak-Jol* adı altında yeni bir partinin kurulduğunu Haziran 2002’de açıkladılar. Üçlü başkanlık yapısına sahip olan Ak-Jol²¹, Kazakistan’ın Demokratik Seçimi (DVK) bildirisine imza atanlar kadar sert bir üsluba sahip değildi ve parti kadrolarında bürokratlardan ve hükümetten isimlere rastlanmıyordu. Ak-Jol Parti tüzüğünde; ülkedeki güncel sosyo ekonomik durumun demokratik yeniden yapılandırılmayı zorunlu kıldığını, bunun için etnik gruplar ve bölgeler üstü siyasal yapılanmalara gereksinim duyulduğu belirtiliyor, öncelikle siyasette saydamlık için seçim sisteminde değişikliğe gidilmesini, seçim kurullarının tamamıyla temsili bir yapıya kavuşturulmasını, devlet organlarının desantralizasyon ilkesi ışığında yeniden yapılandırılmasını ve yerel otoritelerin, özellikle *akimlerin* doğrudan seçimle belirlenmesinin öncelikli amaç olarak görüldüğü ifade ediliyordu. Siyasal rejimin Meclis merkezli yapılandırılması, bu amaçla yasa çıkarma yetkisinin yalnızca Meclis’e verilmesi, Hükümeti denetleme mekanizmalarının güçlendirilmesi, yine hükümetin Meclis’e karşı sorumlu olması ilkesinin benimsenmesi ve tek kamaralı yasama sistemine geçilerek, Meclisin yarısının parti listeleri, diğer yarısının da dar bölge çoğunluk sistemiyle seçilmesi Parlamenter rejime özgü bazı değişikliklere gidileceği parti programında yer almaktaydı. Oluşumun reformist yönü Dünya Ticaret Örgütüne üyeliğin partinin hedefleri arasında belirtilmesinde de kendini göstermekteydi.²²

Genç Kazak girişimcilerden gelen reform taleplerinin siyasal hayatta önemli yansımaları olmuştur. Bu girişimler, bağımsızlık sonrasında oluşan yönetici hizbin tek parça olmadığını, aralarında kişisel, ailesel rekabetin ötesinde siyasal bakış açısı farklılıklarının bulunduğunu göstermiştir. Böyle bir farklılaşmanın merkezinde Nazarbayev’in bulunduğu yönetici seçkinler bloku açısından ölümcül sonuçları olabilirdi. Bu tehdit 2000’li yıllarda seçkinler arasındaki bir çatışmanın olumsuz sonuçlarını önlemeye dönük bir tepkiyi de beraberinde getirecektir. Tepkinin somut karşılığı ise ülkede kişisel hakemliğe dayalı otoriterleşmeyi güçlendirmesidir.²³

²¹ Oraz Jandazov, Bulat Abilov ve Alikham Baimenov, her üçü de genç Kazak işadamı kuşağından olan kişilerdir. “Genç Türkler” olarak da adlandırılan üçlünün liderliğindeki Ak-Jol’a, kurulduğu andan itibaren iktidarla uyumlu bir politika izlemesi yönünde baskı uygulanmış ve sistem içinde yapıcı bir muhalefet rolü biçilmişti. Bhavne Dave, “Kazakhstan’s 2004 Parliamentary Elections: Managing Loyalty and Support for the Regime”, *Problems of Post-Communism*, Cilt: 52, Sayı: 1, Ocak-Şubat 2005, s. 11-12.

²² *Demokraticeskoy Partiy Kazahstana “Ak Col” Programma*, (Almatı: Cak Baspahana, 2003), s. 1-6.

²³ 2002 yılında ülkedeki bürokratlar üzerinde yapılan bir alan araştırması, bu kesim içinde devletin kontrolündeki bir ekonomik etkinlik algılamasının ve güçlü liderlik beklentisinin yüksek olduğunu göstermiştir. Sally N. Cummings & Ole Nørgaard, “Conceptualising State Capacity: Comparing Kazakhstan and Kyrgyzstan”, *Political Studies*, Cilt: 52, Sayı: 4, Aralık 2004, s. 694.

Görüleceği gibi, seçkinler arasındaki çatışma, bizzat liderin ailesi olmak üzere, onun yakınları üzerinde de etkiler doğurabilecek bir niteliğe sahiptir. Aşağıda seçkinler arasındaki ayrımları, Nazarbayev yönetiminin bu ayrımlara dönük müdahalelerini ve seçkinler arasındaki ilişki ağının nasıl yeniden revize edildiğini ele almaya çalışacağız.

Lider Kılavuzluğunda Tek Parti Rejimine Doğru

Kazakistan'da seçkinlerarası yapılanmanın, 2005'ten sonra Nazarbayev'in çevresinde kümelenmiş ve onun tarafından kontrol edilen ve ekonominin belli sektörlerini kontrol eden dört grup tarafından oluşturulduğu iddia edilmektedir. Bu grupların ortak özelliği doğrudan Nazarbayev'i karşılına almayı, onu etkileyerek aralarındaki rekabette güç kazanmayı amaçlamalarıdır. Nazarbayev bu gruplar karşısında hakem rolü oynamakta, müdahalelerde bulunmakta, ancak kabileler arasındaki dengelerden dolayı bu gruplardan her hangi birini tümüyle ortadan kaldırmamaya özen göstermektedir. Bu gruplardan üçü genellikle kabile ittifakları ile desteklenen Kazaklardan, diğeri yabancılardan oluşmaktadır.²⁴ Güncel olarak siyasal yaşamda etkinlikleri önemli ölçüde sınırlanmış olsa da, bu gruplar içinde özellikle medya sektörünü elinde tutan Nazarbayev'in kızı Dariga Nazarbayeva ve eşi Rahat Aliyev'e dikkat çekilmekteydi. Aliyev'in sistem içinde uzun süre devam eden etkinliği nedeniyle çok sayıda düşmanı olduğu belirtilmekteydi. Aşağıda ayrıntılarına değinilecek olan süreç içinde tasfiye edilen bu grup, şu anda potansiyel bir güç olarak geri planda kalmıştır. Madencilik sektöründeki yatırımları ile öne çıkan bir diğer grup, Nazarbayev'in diğer damadı Timur Kulibayev ve eşi Dinara Nazarbayeva'nın çevresidir. Güncel siyasal çatışmada çok öne çıkmasalar da ellerinde tuttıkları stratejik yatırımlar nedeniyle Nazarbayev'in bu grubu dikkate aldığı belirtilmektedir. Nuzhan Subkhanberdin çevresinde şekillenen ve Kazkommertbank grubu olarak bilinen, özellikle finans sektöründe üstlenmiş işadamlarından oluşan üçüncü grubun değişim talebini en çok öne çıkaran grup olarak bilinmektedir. Dördüncü grup ise, Aleksandr Maşkeviç, Patokh Shodiev ve Alidzan İbragimov gibi isimler ile öne çıkan ve Avrasyalılar veya Yabancılar olarak tanınan, metal sanayinde güçlü işadamları grubudur. Kazaklara karşı Nazarbayev'in yakın desteğine gereksinim duyan bu grubun, aynı zamanda seçkinler arasındaki rekabette Nazarbayev'in zaman zaman dengeleyici bir güç olarak sivrildiği belirtilmektedir.²⁵

²⁴ Gulnoza Saidazimova, "Kazakhstan: Opposition Figure Found Shot Dead Near Almaty", *RFE/RL*, 14 Şubat 2006; Daniel Kimmage, "Kazakhstan: A Shaken System", *RFE/RL*, 05 Mart 2006.

²⁵ A.g.e.

Kazakistan'da siyasal hayatın bu görünümü Nazarbayev sonrası için yapılan hesapları önemli kılmakta, iktidar mücadelesi giderek kural dışı bir çatışmaya dönüşme tehlikesi taşımaktadır. 2004 Parlamento seçimleri sonrasında başlayan ve 2007 Parlamento seçimlerine uzanan süreçte siyasal rejimin işleyişine yukarıda hatları çizilmeye çalışılan bu rekabet belirleyici bir konuma sahip olacaktır.

Seçkinler arasındaki rekabetin yeniden şekillendirilmesine dönük ilk girişim 15 Temmuz 2002 tarihli Siyasal Partiler Yasası'dır. Yasa 17 Ocak 2003 tarihine kadar bütün siyasal partilere yeniden kayıt zorunluluğu getirmekte ve ülkede siyasal parti kurulmasına ilişkin koşulları yeniden belirlemektedir. Buna göre bir siyasal partinin kurulabilmesi için, ilk kongrenin ülke genelindeki bütün bölgelerin en az üçte ikisini temsil eden en az bin temsilcinin katılımı ile düzenlenmesi gerekmektedir. Siyasal partinin resmen faaliyetlerine başlayabilmesi için Adalet Bakanlığı'na ilk parti kongresinden en çok iki ay içinde kayıt yaptırması gerekmektedir. Yasanın 10/3. maddesine göre bir siyasal partinin kaydedilebilmesi için, ülkenin tüm bölgelerinde (14 Oblast) ve Almatı ve Astana'da her bir birim için 700 kişiden az olmamak koşulu ile örgütlenmesini gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. Bu şekilde örgütlenen bir partinin Ülke genelinde toplam 50.000 üyeye sahip bulunması, kayıt için zorunlu bir diğer koşuldur (eski yasada bu sayı 3.000 kişiydi). Yasanın 14/5. maddesi ise bir kayıtlı partinin üst üste iki defa Meclis seçimlerine girmemesi durumunda kapanmış sayılacağını da hükme bağlamaktadır.²⁶ Bu yasa Nazarbayev yönetimine siyasal partilerin sistem içinde yeniden yapılandırılmalarına fırsat tanımıştır. Adalet Bakanlığı ilk aşamada yedi siyasal partiye onay vermiştir. Bu partilerin büyük kısmı Cumhurbaşkanı ile yakın ilişkilere sahip bulunan partilerdir. Devlet partisi OTAN, Sivil Parti, Çiftçi Partisi, İşçi Partisi ve Komünist Parti bu tip partilerdir. Onay verilen diğer iki parti, Ak-Jol ve Patriotlar²⁷ ise daha ılımlı tavır sergileyen muhalefet partileridir. İlk aşamada Kazakistan'ın Demokratik Seçimi'nin yaptığı başvuru reddedilmiştir.²⁸

²⁶ Zakon Respubliki Kazahstan O Politiceskiş Partiyaş, *Kazahstankaya Pravda*, No.156 (23805) Ot 19 İyulya 2002 G.

²⁷ Patriotlar ise 2000 yılında, daha önce Cumhurbaşkanlığı seçimlerine adaylığını koymuş olan Gani Kasimov tarafından kurulmuştur. Eski Gümrükler Müdürü olan Kasimov, Cumhurbaşkanı ile iyi ilişkilere sahiptir. Ancak reformist bir söyleme sahip olmakla birinci grup partilerden ayrılmaktadırlar. Ak-Jol'un aksine bu parti, işadamlarının yanı sıra bazı üst düzey bürokratları ve aydınları da bünyesinde toplamıştır. Ak-Jol'un liberal söylemine karşı, Patriotlar daha sosyal demokrat ekonomi politikasından yana bir parti programına sahiptirler Haluk Alkan, "Demokrasi-Otoriterlik Ayrımında Orta Asya ve Kafkasya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Partiler", *Avrasya Dosyası*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2004, s. 225.

²⁸ "Political Freedoms in Kazakhstan", *Human Rights Watch*, Cilt: 16, Sayı: 3, Nisan 2004, s. 20.

Bu konuda ikinci önemli gelişme Aralık 2003'te Nazarbayev'in kızı Dariga Nazarbayeva liderliğinde Asar Partisi'nin kurulmasıdır. Asar, Kazakistan'ın Demokratik Seçimi ve Ak-Jol'a benzer söylemlerle öne çıkmasına rağmen otoriteler tarafından hemen kabul görmüştür. Parti kuruluş ve kayıt işlemlerinde hiçbir güçlükle karşılaşmamış, kurulduktan kısa bir süre sonra on senatör Asar'a geçerek partinin Parlamento'da grup kurması sağlanmıştır.²⁹ Bu partinin kurulması ile, Kazakistan'ın Demokratik Seçimi ve Ak-Jol'un sahip olduğu taban ve potansiyel olarak hitap edeceği toplumsal kesimler açısından hem bir alternatif, hem de bir kontrol mekanizmasının oluşturulduğu söylenebilir. Kazakistan'da değişim talepleri ve potansiyel olarak muhalefet nomenklatürüne karakterinden, kentsel gruplar ve genç işadamları kuşağının reform taleplerine doğru bir değişim geçirmektedir. Yeni oluşumun, hem yeni muhalefet bloklarını frenlemek, hem de yeni gelişmekte olana sosyo ekonomik grupların kontrol edilmesi amacıyla bir sonucu olduğu belirtilebilir.

2004 Parlamento ve 2005 Başkanlık Seçimleri ve Sonuçları

19 Eylül 2004 yılında yapılan Parlamento seçimleri öncesinde, görüldüğü gibi, Nazarbayev'in kontrolünde yürütülen parti politikası Asar gibi yeni merkez partileri doğururken, Ak-Jol gibi kontrol edilebilir muhalif oluşumlara da sistem içinde belli bir yer verilmesine doğru evrilmiştir. Seçimlerin hemen öncesinde Kazakistan'ın Demokratik Seçimi'nin kayıt başvurusunun kabul edilmesi sürpriz olmuşsa da, kapatma davasının sürmesi, pratikte oluşumun önde gelen isimlerinin tutuklanmış olmaları ve seçim sürecinde bu partiye karşı Merkez Seçim Kurulu tarafından izlenen katı tutum oluşumun seçimlerde rahat hareket edebilmesini önemli ölçüde frenlemiştir. Buna karşılık, Merkez Seçim Kurulu ve diğer yerel seçim komisyonlarında OTAN'ın ağırlığı sürece damgasını vurmuştur. Yerel komisyonlara partiler tarafından aday gösterme uygulamasına geçilmesine rağmen, yerel meclislerin aday belirlemede iktidar partilerine öncelik verdikleri görülmüştür. Örneğin, Atirau bölgesinde OTAN tarafından aday gösterilen 444 kişiden 365'i yerel seçim komisyonlarına seçilirken, Ak-Jol tarafından gösterilen 200 adaydan yalnızca 18'ine onay verilmiştir.³⁰

Seçimlere Cumhurbaşkanı'na yakın iki büyük parti (OTAN ve Asar) ve bir blok (Çiftçi Partisi ve Sivil Parti) ile Komünist Parti ile Kazakistan'ın Demokratik Seçimi

²⁹ Adlar Kusainov, "Kazakhstani Leaders Move to Establish Reformist Credentials Ahead of Parliamentary Vote", *Eurasia Insight*, 03 Şubat 2004.

³⁰ *Republic of Kazakhstan Parliamentary Elections 19 September and 3 October 2004*, (Warsaw: OSCE/ODIHR Final Report, 2004), s. 6.

tarafından desteklenen Muhafif Halkın Birliği Bloku ve Ak-Jol ile Cumhurbaşkanı'na yakın diğer küçük partiler katılmıştır. Seçimlerin ilk turunda, özellikle liste hatalarının yol açtığı karışıklıklar belirleyici olmuştur. Telefon görüşmeleri ile listelerin düzeltilmesi, elektronik oylama yapılan merkezlerde seçmenlere yardım eden kişilerin varlığı, sayımlarda protokollerin okunamayacak kadar kötü doldurulması, elektronik oylama listeleri ile, klasik listelerin birleştirilip kesinleştirilmesi işlemlerinin açık yapılmaması eleştirilere neden olmuştur. 3 Ekim'de yapılan ikinci tur oylamada ise seçmen listelerinin düzeltilmesi gereğiyle listelere yapılan eklemeler seçime gölge düşürmüştür. Bazı listelerde çoğunluğunu üniversite öğrencilerinin oluşturduğu sayıları 700'ü bulan eklemeler yapıldığı belirtilmektedir. İlan edilen sonuçlara göre, OTAN 77 üyeli Meclis'te toplam 42 koltuk kazanırken, Asar'a yalnızca 4 üye verilmiştir.³¹ Cumhurbaşkanı'na yakın diğer partiler ise 11 koltuk kazanmıştır. 18 bağımsız üye ile birlikte bu dağılım Meclis'deki bütün üyeliklerin Cumhurbaşkanı'na yakın kişiler tarafından temsil edilmesi sonucunu doğurmuştur. Seçimlerde muhalefet partilerinden yalnızca Ak-Jol bir sandalye elde edebilmiştir.³²

Seçimlerin ilk önemli sonucu, yaklaşan Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde özellikle muhalefet içinde önemli değişikliklerin yaşanmasına neden olmasıdır. Öncelikle, Ak-Jol içinde Cumhurbaşkanı ile mesafeli bir diyalog içinde hareket etme eğiliminde olanlar ile, seçimlerde alınan sonuçlar nedeniyle daha sert bir muhalefet çizgisi izlemek gerektiğini savunanlar arasında ayrışma yaşanacaktır. Sarsenbayev, Jandazov, Abilov gibi partililer Kazakistan'ın Demokratik Seçimi ile daha yakın hareket etme gerekliliğini savunurken, Alikhan Baymanov buna şiddetle karşı çıkmıştır.³³ Bu süreç Ak-Jol içinde parçalanmayla sonuçlanacaktır. Sarsenbayev ve destekleyicileri Nisan 2005'te *Naghız (Gerçek) Ak-Jol* adı altında yeni bir parti kurdular.³⁴ İkinci olarak, Ak-Jol toplantısından üç gün önce, Kazakistan'ın Demokratik Seçimi (DVK) hakkındaki kapatma davası sonuçlanmış ve parti mahkeme kararı ile kapatılmıştır.³⁵ Sarsenbayev daha sonra kapatılan Kazakistan'ın Demokratik Seçimi üyeleri ile birlikte "Adil Bir Kazakistan İçin" Blođunu oluşturacak, yukarıda belirtildiği gibi bu Blođun başına daha sonra Cumhurbaşkanı'nın eski arkadaşı Zharmakhan Tuyakbay geçecektir.

³¹ Bhavna Dave, "Kazakhstan", *Nations in Transit 2005*, (Washington: Freedom House, 2005), s. 7.

³² Donnacha Ó Beacháin, "Parliamentary Elections in Kazakhstan, September and October 2004", *Electoral Studies*, Cilt: 24, Sayı: 4, 2005, s. 769.

³³ Mevlut Katik, "Central Asia: What Change for Democracy?", *Eurasia Insight*, 10 Aralık 2004.

³⁴ Cengiz Sürücü, "4 Aralık 2005 Kazakistan Başkanlık Seçimleri Üzerine", *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2006, s. 156.

³⁵ İbrahim Alibekov, "Kazakhstan's Leading Opposition Party Faces Split", *Eurasia Insight*, 16 Şubat 2005.

Nazarbayev, seçkinlerarası dengeleri bu güne kadar başarıyla yönetebilmiştir. Kazakistan'ın Demokratik Seçimi (DVK) bildirisıyla başlayan süreçte, işadamları arasındaki arayışları üçe bölebilmiş, bunlardan biri üzerine katı bir biçimde giderken, biri kendine yakın ve diğeri ılımlı muhalif iki oluşuma fırsat tanımış, daha sonra ılımlı muhalif kanadı seçim sürecinde zayıflatmış ve parçalamıştır. Aynı zamanda kendine karşı muhalif bloktan yanına isimler çekebilmiştir. Bu konuda ilginç gelişme DVK'nın kurucularından ve daha önce yayımlanan bildiri nedeniyle cezalandırılan Abliyazov'un Mayıs 2005'te hapisten şartlı tahliye ile serbest bırakılması ve kısa süre sonra, Bank TuranAlem'in yönetim kurulu başkanlığına atanmasıdır. Kazakistan şartlarında böyle bir atamanın Nazarbayev'in bilgisi dışında yapılabilmesi mümkün değildir.³⁶ 2005 yılının sonuna doğru, bu kez yine DVK kurucularından Berik Imasaev Cumhurbaşkanlığı sekreterliğinde üst düzey bir göreve atanmıştır.³⁷ Bu atamalar, Kazakistan'da seçkinler arasındaki mücadelede, Nazarbayev'in yönlendirme gücünü de göstermektedir.

Seçimler sonrasında dikkat çekici bir diğer gelişme, Almatı Valiliğinden istifa ederek muhalefet blokuna katılan ve adı yeni bir partinin kurulması çalışmalarında geçen eski Acil Durumlar Bakanı Zamanbek Nurkadilov'un 2005 yılı sonlarında evinde ölü olarak bulunmasıdır. Resmi açıklamanın Nurkadilov'un intihar ettiği yönünde olmasına karşılık, muhalefet bunu bir suikast olarak değerlendirmiştir.³⁸ Niteliği ne olursa olsun bu olay, özellikle Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra yaşanacak bir dizi gelişmenin ilk habercisi olarak yorumlanacaktır.

Cumhurbaşkanlığı seçimleri 4 Aralık 2005 tarihinde yapıldı. Seçimlere, 18 aday başvuruda bulundu. Bu kişilerden 13'ü belirli nedenlerle seçime katılmadı. Adaylardan 4'ü dil testini geçemedi; iki aday çekildi; altı adayın topladığı imzalar Merkez Seçim Kurulu tarafından kabul edilmedi ve bir aday da prosedüre uymadığından yarış dışı bırakıldı. Buna göre OTAN adayı Nazarbayev, Adil Kazakistan İçin Bloku adayı Tuyakbay, Ak-Jol adayı Baimanov, Kazakistan Komünist Halkın Partisi adayı Yerasi Abilkasimov ve bağımsız aday Melis Yeleussizov seçimlere katılım hakkı elde ettiler.³⁹ Seçimlerde Naghız Ak-Jol ve kapatılan Kazakistan'ın Demokratik Seçimi (DVK), Tuyakbay'ı destekledi.

³⁶ A.g.e.

³⁷ Ibrahim Alibekov, "Kazakhstan's President Shifts Tactics During Presidential Election Campaign", *Eurasia Insight*, 02 Kasım 2005; (<http://www.eurasianet.org/departments/civilsociety/articles/eav110205.shtml>).

³⁸ Adlar Kusainov, "Kazakhstan: Mysterious Murder Mars Presidential Election Campaign", *Eurasia Insight*, 14 Kasım 2005; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav111405.shtml>).

³⁹ *Kazakhstan Presidential Election 2005*, Interim Report, Sayı: 1, (Almaty: OSCE/ODIHR 17-26 Ekim 2005), s. 1-2.

Tablo 3.8. 2005 Kazakistan Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları

Adaylar	Aldığı Oy	%
Nursultan Nazarbayev	6.100.694	91.01
Zharmakhan Tuyakbay	445.047	6.64
Alikhan Baymenov	110.462	1.63
Yerasi Ağabeylkasimov	25.330	0.38
Mels Yeleusizov	21.674	0.3

Kaynak: Central Election Commission of the Republic of Kazakhstan,
(<http://kazelection2005.org/theresults.php>)

Seçim beklenildiği gibi Nazarbayev'in üstünlüğü ile sonuçlanmıştır. Seçimlerden sonra yapılan birçok değerlendirme, bu sonuçları Nazarbayev'in izlediği ekonomik ve sosyal politikalara ve seçimler sırasında sıklıkla gündeme gelen istikrar içinde kalkınma vurgusuna bağlamış, Nazarbayev karşısında muhalefetin zayıflığına işaret etmiştir.⁴⁰ Ancak, bu görüşler tek başına durumu açıklamaya yetmemektedir. Her şeyden önce seçimlerde adaylar arasındaki oy dağılımı tipik bir otoriter rejim yansımasıdır. Seçim sürecine, 2004'deki Parlamento seçimlerine yapılan benzer eleştiriler yapılmıştır. Yine, bazı etkili politikacıların tutuklanması, bir gençlik örgütünün kapatılması, muhalefet yanlısı gazetelere para cezaları, genel olarak basının iktidarın bir propaganda aracı olarak kullanılması gibi uygulamalar 2005 yılında yapılan seçimlerde de sürdürülmüştür.⁴¹

Seçkinlerarası Rekabette Revizyon

Şubat 2006'da Nağız Ak-Jol eş başkanı Altınbek Sarsenbaev'in (eski Moskova Büyükelçisi ve İletişim Bakanı) Almatı yakınlarında şoförü ve koruması ile birlikte öldürülmüş olarak bulunması, ülkede yaşanan siyasi atmosferi iyice gerginleştirdi. Nazarbayev'in cinayetin aydınlatılması için direktif vermesinden kısa bir süre sonra suikastten sorumlu olarak altı kişinin tutuklandığı kamuoyuna açıklandı. Zanlıların, Ulusal Güvenlik Komitesi (KNB)'nin en elit birimi olan *Arystan* (Arslan)' a bağlı olduklarının açığa çıkması oldukça dikkat çekicidir.⁴² Yetkililer özel servis

⁴⁰ Ryan Kennedy, "A Colorless Election: The 2005 Presidential Election in Kazakhstan and What it Means for the Future of the Opposition", *Problems of Post-Communism*, Cilt: 53, Sayı: 6, Kasım-Aralık 2006, s. 50-55; Turgut Demirtepe, "Kazakistan Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Dair", *USAK Stratejik Gündem*, (<http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=197&type=4>).

⁴¹ *Media Monitoring Charts (Television) For the 4 December 2005 Presidential Election in Kazakhstan*, (Almatı: OSCE/ODIHR Report, 2005).

⁴² Turgut Demirtepe, "Kazakistan'da Gizemli Politik (?) Cinayetler", *USAK Stratejik Gündem*, 25 Şubat 2006; (<http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=235&type=4>).

birimlerinin suikaste katılmış olduklarını doğrulamakla birlikte, bunun para karşılığı yaptırıldığını açıkladılar.⁴³ 22 Şubat'ta ise Senatör ve eski Senato Başkanı Erzhan Utembayev azmettirici olarak tutuklandı. Yetkililere göre Utembayev, kendi hakkında yolsuzluklara karıştığı iddiasına dönük yayınların arkasında olduğu gerekçesiyle para karşılığında Sarsenbayev'i öldürmüştü. Açıklamadan kısa bir süre sonra KNB Başkanı istifa etti.⁴⁴ Sarsenbayev cinayeti seçkinler arasındaki revizyonun görünür hale gelmesinde bir başlangıç oluşturmuştur. Cinayet sonrasında tutuklanan isimlerin çoğu Nazarbayev'in büyük damadı Rahat Aliyev'e yakın kişilerdi. Cinayete güvenlik birimi üyelerinin karışmış olmasına rağmen, soruşturmanın kararlılıkla yürütülmesi Kazakistan şartlarında alışıldık bir durum değildir. Cinayet sonrasında Nazarbayev ile damadı ve kızı arasındaki ilişkilerdeki soğuma, zaman içinde bu iki ismin siyasal hayattan tasfiyesi ile sonuçlanacaktır.

19 Haziran 2006'da Asar parti başkanı Nazarbayeva, partisinin OTAN'a katılacağını açıkladı. Bu açıklama, aslında Nazarbayeva'nın siyasetten çekilmesi anlamına gelmektedir. Birleşme ile OTAN'ın Parlamento'daki çoğunluğu % 60'a çıkarken, parti yönetiminde herhangi bir değişikliğe gidilmemesi bunun bir birleşme olmadığını diğer bir göstergesidir.⁴⁵ Bu birleşmeyi, Cumhurbaşkanı'na yakın diğer iki partinin OTAN'a katılması izledi. Sivil Parti ve Çiftçi Partisi Aralık 2006 tarihinde aynı şekilde devlet partisine katıldılar. Bu birleşme ile Parlamento'da % 90 çoğunluğa ulaşan OTAN'ın adı Nur-OTAN olarak değiştirildi.⁴⁶ Bu birleşmeler, Nazarbayev'in ülkede bir "vitrin demokrasisi" yaratma isteğinden, en azından geçici olarak, vazgeçtiğini göstermektedir. Seçkinler arasındaki rekabetin alternatif devlet partileri oluşturmak suretiyle kontrol etmek isteği sorun doğurmuş, bu partiler rekabet içinde bizzat siyasal bir aktör konumuna geçme olasılığı karşısında tekrar devlet partisinden şemsiyesi altına alınmışlardır.

8 Şubat 2007 tarihinde Nazarbayev'in, hükümeti görevden alarak yeni bir kabineyi göreve atması revizyonun bir diğer aşamasıdır. Değişiklikler ile kabinede özellikle Rahat Aliyev'e yakınlığı ile bilinen kişiler görevlerinden alınırken, Başbakanlığa Çin ile yakın ilişkilere sahip bulunan, dört dil bilen ve iyi bir teknokrat olan Kerim Masimov atanmıştır. Değişikliklerin dikkat çeken bir diğer özelliği yeni

⁴³ 31 Ağustos 2006'da cinayete ilgili 10 tutuklu suçlu bulundu. Eski Senato Başkanı Utanbayev 20 yıl hapis cezasına, cinayeti işleyen gizli servis görevlisi Rüstem İbragimov ölüm cezasına çarptırıldı. Joanna Lillis, "Kazakhstani Assassination Trial Concludes with Guilty Verdicts, Questions Continue", *Eurasia Insight*, 05 Eylül 2006; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav090506.shtml>).

⁴⁴ Daniel Kimmage, "Kazakhstan: A Shaken System", *RFE/RL*, 05 Mart 2006.

⁴⁵ Bruce Pannier, "Kazakhstan: Nazarbaeva Bids To Unite Pro-Presidential Forces", *RFE/RL*, 22 Haziran 2006.

⁴⁶ Bruce Pannier, "Kazakhstan: Ruling Party Gets Even Bigger", *RFE/RL*, 30 Aralık 2006.

kabinenin Nazarbayev'in küçük damadı Kulibaev'e yakın isimlerden oluşmasıdır.⁴⁷ Kabine değişikliğinden bir süre önce Kulibaev'in ulusal gaz ve petrol şirketi Kazmunaygaz'ın başkanlığına getirilmesi de değişimin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.⁴⁸

Nazarbayev'in bu konuda en katı müdahalesi, büyük damadını önce Dışişleri Bakan yardımcılığı görevinden alarak Viyana Büyükelçiliği'ne ataması, daha sonra da hakkında bir yolsuzluk soruşturması başlatılmasına yeşil ışık yakmasıdır. Atama, Şubat 2007'de Aliyev'in ortağı olduğu Nurbank'ın iki üst düzey yetkilisinin kaybolmasından sonra gerçekleştirilmiştir. Kayıp kişilerin aileleri, kaybolma olayı ile ilgili olarak polise Aliyev'i suçlayıcı ifade vermişler ve bu ifadeler basına yansıtılmıştır.⁴⁹ Mayıs 2007'de Aliyev'in evinde arama yapıldı ve bazı ortakları gözaltına alındı. Mayıs sonunda da Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile büyükelçilik görevinden alınarak, hakkında tutuklama emri çıkartıldı. Bu arada hükümet Aliyev'in sahibi olduğu medya kuruluşlarının yayınlarını durdurdu.⁵⁰ Daha sonra Kazakistan hükümeti Aliyev'i Avusturya'dan resmen isteyecek, ancak bu istek Kazakistan'da ölüm cezasının varlığı gerekçe gösterilerek reddedilecektir.⁵¹ 12 Haziran 2007'de Cumhurbaşkanı'nın kızı Dariga Nazerbayeva'nın Aliyev'den boşandığı resmen açıklandı. Boşanmadan sonra Nurbank'taki hisselerin büyük çoğunluğu Dariga ve oğluna geçecek, Aliyev'in babası ve eski OTAN lideri Muhtar Aliyev de bir süre sonra hissedar listesinden çıkartılacaktır.⁵²

Nazarbayev'in aile içindeki tasfiyesinin son adımı 2007 Ağustos'unda yapılan erken seçimlerde kızı Dariga'nın aday olmamasıdır. Bu gelişmenin geçici veya kalıcı bir karar olup olmadığı ise şimdilik belirsizdir. Ancak gelişmeler, Nazarbayev'in, en azından şimdilik, büyük kızı ve damadını siyasal hayatta görmek istemediğini göstermektedir.

⁴⁷ Joanna Lillis, "A Political Shake-Up In Kazakhstan Strengthens Presidential Authority", *Eurasia Insight*, 12 Ocak 2007; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav011207a.shtml>).

⁴⁸ Daniel Kimmage, "Kazakhstan: Battle of The Clans Continues", *RFE/RL*, 14 Ağustos 2006.

⁴⁹ Joanna Lillis, "Kazakhstan: Political Reshuffle Involves President's Son-in-Law", *Eurasia Insight*, 09 Şubat 2007; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav011207a.shtml>).

⁵⁰ Jean-Christophe Peuch, "Kazakhstan: Trouble Within The First Family", *Eurasia Insight*, 29 Mayıs 2007; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav052907.shtml>).

⁵¹ Jean-Christophe Peuch, "Kazakhstan: President's Son-in-Low Awaits Austrian Court Decision", *Eurasia Insight*, 04 Haziran 2007; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav060407.shtml>).

⁵² Joanna Lillis, "Kazakhstan: Officials Keep Looking for a Way to Prosecute Rakhat Aliyev", *Eurasia Insight*, 14 Ağustos 2007; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav081407.shtml>).

2007 Anayasa Değişiklikleri ve Erken Meclis Seçimleri

Mayıs 2007 tarihinde gerçekleştirilen Anayasa değişikliklerini yukarıda belirlenmeye çalışılan siyasal arka plan çerçevesinde okumak, seçkinler arasındaki ilişkilerin revizyonunda kurumsal bir adım olarak yorumlamak mümkündür. Bu değişiklikler Şubat 2007'de yeni bir Anayasa hazırlanması için Nazarbayev tarafından oluşturulan komisyonun önerilerine dayandırılrsa da, zamanlama ve maddelerin düzenleniş biçimi yönetimin bu kaygılarını yansıtır niteliktedir. Değişiklikler içinde en çok dikkat çeken 42. maddeye getirilen ekleme ile ülkenin ilk Cumhurbaşkanı için iki defa seçilebilme koşulunun uygulanmayacağını belirten hükümdür.⁵³ Bu düzenleme, devlet partisi şemsiyesi altındaki toparlanmaya paralel olarak, Nazarbayev'in 2012 sonrasında da liderliğinin devam ettirilebilmesine yasal meşruiyet sağlamıştır. Eğer bu tarihe kadar ülkedeki dengeler yeniden oluşturulamaz ve liderliğin devri sağlanamazsa, Nazarbayev hakem-otorite rolünü bir süre daha devam ettirebilecektir. Bu düzenlemeye paralel olarak Cumhurbaşkanlığı görev süresi 7 yıldan 5 yıla düşürülmekte, ancak uygulamanın 2012'den sonra yürürlük kazanacağı hükme bağlanmaktadır. Bunun anlamı Nazarbayev 7 yıllık süresini doldurduktan sonra 5 yıllık yeni görev süresi uygulamasına geçileceğidir. Ayrıca Cumhurbaşkanı'na görevde bulunduğu dönem içinde siyasal faaliyetlere katılım izni verilerek, onun partisi ile bağlarının kesilmemesine, gerektiğinde siyasal bir aktör olarak daha rahat hareket edebilmesine de yasal meşruiyet sağlanmış bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı'nın Parlamento'yu fesih yetkisi yeni düzenlemelerle ayrık yetki haline getirilmiş, fesih yetkisinin Parlamento'nun iki kanadına ayrı ayrı uygulanabilmesine imkan tanınmıştır. Bir önceki düzenlemede Cumhurbaşkanı fesih yetkisini kullanmak istediğinde bunu her iki kamara için de yapmak zorunluluğundaydı. Yeni düzenleme ile Cumhurbaşkanı isterse Parlamento'yu tamamen, isterse Meclis ya da Senato'yu feshedebilecektir.

Değişikliklerle, hükümete çifte sorumluluk getirilmekte, Cumhurbaşkanı'nın yanısıra, Meclis'e karşı da sorumlu bir Bakanlar Kurulu yapısı oluşturulmaktadır. Meclis artık kabinenin tamamına basit çoğunlukla güvensizlik önergesi verebilecektir. Değişiklikler ile hükümetin kurulma prosedürü de değiştirilmektedir. Artık hükümeti kurma görevi Meclis içinde çoğunluğa sahip grubun liderine verilecek, kabine üyelerinin bir kısmı onun önerisi ile atanacaktır. Cumhurbaşkanı Meclis üyeleri arasından Başbakan'ı belirlemenin yanısıra, kabinedeki bazı bakanları doğrudan belirleme yetkisine sahip olacaktır. Bu bakanlıklar İçişleri, Dışişleri, Savunma ve Adalet Bakanlıklarıdır. Başbakan'ın bakan önerme yetkisi,

⁵³ "Kazakh Deputies Approve Unlimited Terms For Nazarbaev", *RFE/RL*, 18 Mayıs 2007.

adı geçen bakanlıkların dışında kalan bakanlıklar içindir. Başka bir ifade ile stratejik bakanlıklara kimlerin getirileceği konusunda Cumhurbaşkanı otoritesini korumakta, diğer bakanlıklar konusunda da Başbakan'a öneri yetkisi verilmektedir.

Değişikliklerin önemli bir kısmı Parlamento'nun her iki kanadının yetkileri ile ilgilidir. Genel görünüm olarak Parlamento'nun alt kanadı olan Meclis'in yetkilerinin artırıldığı görülmektedir. Ancak, Anayasa'da yukarıda açıkladığımız ve Cumhurbaşkanı'nın Parlamento'ya karşı belirleyici bir rol oynamasını sağlayan düzenlemelerin hepsi yürürlükte kalmıştır. Ayrıca bu yönde yapılan değişikliklerin siyasal partiler üzerindeki denetimin pekiştirilmesinden, ılımlı partilerin devlet partisinin çatısı altında toplanmalarından sonra gerçekleştirilmesine dikkat etmek gerekmektedir. Düzenlemelerin niteliği bu açıdan okunduğunda, lider otoritesine meşruiyet sağlayıcı uysal Parlamenter bir yapının sistem içinde öne çıkartıldığı belirtilebilir. Değişikliklere göre Meclis üyelerinin sayısı 107'ye yükseltilmekte ve bu üyeliklerin 98'inin nispi temsil esasıyla parti listelerinden seçilmesi, kalan 9 üyenin ise Kazakistan Halk Asamblesi'nin önerisi ile Cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi uygulamasına geçilmektedir. Seçildikten sonra partisinden ihraç edilen bir milletvekilinin, milletvekilliğinin düşmesi yönündeki düzenleme dikkat çeken bir diğer değişikliktir. Bu düzenleme, parti yönetimlerinin milletvekilleri üzerindeki denetim otoritesini güçlendirmekte, Meclis içinde sonradan oluşabilecek muhalefet bloklarını önlemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca milletvekilliğine adaylık için gerekli olan sürekli ikamet süresi 5 yıldan 10 yıla çıkartılarak özellikle dışarıda sürgünde bulunan kişilerin adaylıklarının önüne yasal bir engel konulmuş olmaktadır. Değişiklikler ile Senato'ya Cumhurbaşkanı'nca doğrudan atanan üye sayısı 7'den 15'e çıkartılmıştır. Meclis'deki üyelik artışı da dikkate alındığında Parlamento'nun toplam üye sayısı 154'e çıkartılmıştır. Senato Merkez Bankası Başkanı'nın atanması ile ilgili Cumhurbaşkanı'na görüş bildirme yetkisine sahip olmuştur. Meclis'in çalışmadığı dönemlerde yasama faaliyetinin Senato tarafından yerine getirileceği yönündeki değişiklik dikkat çeken diğer bir düzenlemedir. Bununla güçlü fesih yetkileri ile donatılmış bulunan Cumhurbaşkanı'nın gerektiğinde bu yetkiyi kullanarak, yasama sistemi içinde kendine daha yakın bulunan Senato kanalı ile istediği yasaları çıkartabilmesi mümkün olabilecektir. Ayrıca Merkez Seçim Kurulu'nun ve Anayasa Konseyi'nin üçte bir üyesi Senato ve Meclis tarafından belirlenecektir.

Değişikliklere genel olarak bakıldığında, Anayasa'da Cumhurbaşkanı'na tanınan denetim ve müdahale silahlarında önemli bir değişikliğe gitmeden, daha sıkı denetim altına alınmış Meclis'in yetkilerinin artırıldığı görülmektedir. Kurulmaları ve siyasal rekabete girmeleri sıkı bir biçimde denetlenen, onaylı partilerin kontrolünde tutulan milletvekillerinin kendilerine tanınan yetkileri hangi doğrultuda

kullanacakları ortadadır. Değişikliklerle, ölüm cezasının kaldırıldığını da bu çerçeveye eklememiz gerekmektedir.

Anayasa değişikliklerinin tartışılmaya açıldığı dönemde, Nazarbayev'in değişikliklerin gerçekleşmesinden hemen sonra erken seçime giderek Meclis'i yenileyeceği yönünde yorumlar yapılmaya başlamıştır.⁵⁴ Gerçekten Nazarbayev, değişikliklerden sonra 20 Haziran 2007'de Meclis'i feshettiğini açıkladı ve 18 Ağustos'u erken seçim tarihi olarak belirledi.

Seçimler 21 Haziran'da yürürlüğe giren yeni seçim yasasında belirlenen hükümler çerçevesinde gerçekleştirildi.⁵⁵ Bu yeni yasa konumuz açısından önemli değişiklikler içermektedir. Yeni sisteme göre seçime katılan tüm partiler ulusal bir liste oluşturacaklar ve tüm Kazakistan tek bir seçim çevresi sayılacaktır. Her parti en fazla 127 kişilik bir liste oluşturabilecektir. Seçmenler doğrudan partiye oy verecekler ve Meclis üyeliklerinin dağılımı partilerin aldığı genel oy üzerinden yapılacaktır. Sandalye dağılımına girmek için bir partinin ülke genelinde geçerli oyların en az % 7'sini alması gerekmektedir. Bu sistem bölge-liste bağlantısını kestiği için seçmenlerin adaylara bakarak oy vermesini Kazakistan şartlarında oldukça zorlaştırmaktadır. Seçimlerden önce listelerin Merkez Seçim Kurulu'nun internet sitesinde veya bazı gazetelerde yayımlanması dışında resmi bir bilgilendirme yapılmamış olması seçimlerin "parti örtüsü" altında gerçekleştirilmesi gibi bir sonuç doğurmuştur. Yeni yasa adaylığın, parti listeleri üzerinden yapılmasını zorunlu kılmakta, bağımsız adaylık yolunu engellemektedir. Bu durum kayıt başvurusu kabul edilmeyen partilerin, bazı üyelerini bağımsız adaylık yolu ile Meclis'e sokabilmeleri yolunu ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca yeni seçim yasası partilerin seçimlerden önce birleşerek blok oluşturmalarını da yasaklamıştır. Dolayısıyla, partiler ancak kayıtlı isimle tek başlarına seçime girebileceklerdir. Bu düzenleme partilerin birleşerek % 7 barajını aşmalarını engellemiştir. Ağustos 2007 Meclis seçimlerinin sonucu incelendiğinde bu düzenlemenin etkisi daha açık görülecektir. Seçimlerde Merkez Seçim Kurulu'nun bileşiminde herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. Dolayısıyla seçim komisyonlarında, eski Meclis'deki üç partiyi bünyesinde toplamış bulunan Nur-OTAN'ın belirleyici bir ağırlığı olmuştur.⁵⁶

Erken seçimlere daha önce kaydedilen yedi partinin girmesine izin verilmiştir: Nur-OTAN, Ak-Jol, Halkın Sosyal Demokrat Partisi (ANSDP)⁵⁷, Patriotlar, Köylü

⁵⁴ Jean-Christophe Peuch, "Kazakhstan: President's Son-in-Low Awaits Austrian Court Decision", *Eurasia Insight*, 04 Haziran 2007; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav060407.shtml>).

⁵⁵ 2007 Parliamentary Elections in Kazakhstan, *OSCE/ODIHR, Interim Report 1*, Warsaw, s. 3-4.

⁵⁶ Joanna Lillis, "Kazakhstan Set to Have One-Party Parliament Following Disputed Election", *Eurasia Insight*, 20 Ağustos 2007; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav082007.shtml>).

⁵⁷ ANSDP Temmuz 2006'da, Alga Partisinin kayıt başvurusunun reddedilmesinin ardından Tuyakbay liderliğinde kurulmuştur. Partiye başlangıçta takınılan soğuk tutum, Nazarbayev'in Eylül 2006'da

Partisi, Ruhaniyat ve Kazakistan Halkın Komünist Partisi (CPPK). Nur-OTAN seçimlerde 126 aday ile ilk sırada yer alırken, Ak-Jol 98, ANSDP ise 80 aday ile seçime katılan diğer önemli partiler olmuştur. Seçime katılan diğer partilerin gösterdikleri aday sayısı ise oldukça sınırlı kalmıştır. Merkez Seçim Kurulu, seçimlere katılım oranını % 64,56 olarak açıklamıştır. Sonuçlara göre geçerli oyların % 88,41'ini alan Nur-OTAN, % 7 oy barajını geçen tek parti olarak listelerden seçilen tüm üyelikleri kazanmıştır. ANSDP % 4,54 ve Ak-Jol % 3,09 oy alabilmişlerdir. Cumhurbaşkanı tarafından atanan diğer 9 üye ile birlikte, 2007 seçimleri ile oluşan Meclis'in tamamıyla Nazarbayev'e yakın isimlerden oluştuğu ve Parlamenter işleyişin pratikte tek parti rejimine evrildiği belirtilebilir.⁵⁸

2007 Meclis Seçim Sonuçları

Partiler	Geçerli Oy	Oran	Mv.Sayısı
Nur- OTAN	5,247,720	88.41	98
ANSDP	269,310	4.54	-
Ak-Jol	183,346	3.09	-
Ayul Sosyal Demokrat Parti	89,855	1.51	-
Halkın Komünist Partisi	76,799	1.29	-
Patriyotlar	46,436	0.78	-
Ruhaniyat Partisi	22,159	0.37	-
Toplam	5,935,625	100.00	98

Kaynak: Republic of Kazakhstan Parliamentary Elections 18 Ağustos 2007, OSCE/ODIHR Election Observation Mission Report, Warsaw, s. 34

2 Eylül 2007 tarihinde yeni meclis Masaimov liderliğindeki kabineye güvenoyu verdi. Bakanlar Kurulu'nda, Kulibayev'e yakın isimlerin pozisyonlarını korudukları görülmektedir.⁵⁹

gerçekleşen ABD ziyaretinden sonra değişmiş, gezi sonrasında gerçekleşen Nazarbayev – Tuyakbay görüşmesinden sonra parti kaydedilmiştir. Joanna Lillis, "Kazakhstani Leaders Hail Success Of President's Washington Visit", 02 Ekim 2006. Partinin eş başkanı Abilov'un yine, daha önce almış olduğu hapis cezası gerekçe gösterilerek adaylık başvurusu kabul edilmemiştir.

⁵⁸ Rico Isaacs, "The Parliamentary Election in Kazakhstan, August 2007", *Electoral Studies*, Cilt: 27, Sayı: 1, 2008, s. 4.

⁵⁹ Joanna, Lillis, "Kazakhstan: President Argues That One-Party Parliament can be Engine of Modernization", *Eurasia Insight*, 13 Eylül 2007; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/article/eav091307.shtml>).

SONUÇ

Kazakistan'da bağımsızlık aşamasında siyasal hayatın en belirgin özelliği, farklılaşmanın etnik kimlikler paralelinde şekillenme eğilimi göstermesi ve KzKP geleneğinden gelen seçkinlerin Nazarbayev ile Parlamento merkezli bir otorite mücadelesine girişmesidir. Dolayısıyla, bu iki sorun Kazakistan'da siyasal otoritenin bağımsızlık sonrasında aşmaya çaba harcadığı konular olmuştur. Bu arka planda ulusal programlar etrafında örgütlenmiş siyasal partiler gelişmemiş, parti oluşumları bölgesel ve yerel liderliğe bağımlı, küçük, finansal açıdan zayıf örgütler olarak yapılanmışlardır. Dolayısıyla siyasal merkez, ulusal görünümdeki uysal siyasal partileri de üreten bir işlev kazanmıştır. Etnik ve siyasal-bürokratik güçler ile merkezileşme arasındaki gerilim, 1994 yılında hükümet ile Parlamento arasında bir krize neden olmuş, bu çatışma yürütmeden yana bir kurumsallaşmanın güç kazanmasıyla sonuçlanmıştır.

Çatışmanın bir diğer sonucu, siyasal merkezin güç kazanmasına paralel olarak, farklılaşmanın giderek seçkinler arası bir görünüm kazanması olmuştur. Kazhageldin, Abliyazov, Zhakiyanov, Abilov, Tuyakbay hep yönetsel çevreden kopan muhalefet liderlerdir. Nazarbayev, kendi kadrosundan kopan ve muhalefete yönelen gruplara karşı son derece duyarlı ve katı bir tutum sergilemektedir. Zayıf partilerden çok, bürokratik kökenli bu muhaliflerin üstüne gidilmiş, siyasal kurumlar bu oluşumları tasfiye etmeye uyarlanmıştır.

Bir üçüncü özellik, ekonomik gelişmeye paralel olarak şekillenen seçkinler arasındaki ayrışmanın varlığıdır. KzKP geleneğinden gelen, eski yöntem ve yönlendirme uygulamalarını kullanmaya alışık çevrelerle, gelişen ekonomi içerisinde güçlenen ve birikimlerini yeni bir ekonomik ve siyasal kurumsallaşma çerçevesinde yatırıma dönüştürme isteğindeki daha genç çevreler bu çatışmanın başlıca aktörleridir. Kazakistan'da yaşanan farklılaşma yalnızca kurumsal önlemler alınarak yatıştırılabilecek yüzeysel bir ayırım değildir. Nazarbayev önce, çatışmada kendi otoritesini tanıyan, ancak değişimden yana talepleri öne çıkaran girişimci çevrelere, siyasal hayat içinde sınırlı bir rol verilmesine yeşil ışık yakmıştır. Buna karşılık aynı dinamiklerden beslenseler de değişim talebini Nazarbayev'e kadar uzatan muhalifler oldukça katı yöntemlerle tasfiye edilmişlerdir.

2005 seçimleri sonrasında yaşananlar bu tip müdahalelerin yetersiz kalabileceğini göstermiştir. Kazakistan'da seçkinler arasındaki dengeler fazlasıyla Nazarbayev'in kişisel otoritesine bağımlıdır. Dolayısıyla, liderin bu konumundaki bir zayıflama ya da unsurlardan birinin onun otoritesini kabullenmemesi doğrudan siyasal hayata bir kriz olarak yansımaktadır. 2012 yılında Nazarbayev'in görev süresinin dolacak olması, 68 yaşındaki lider sonrası için seçkinler arasında

oluşturulan dengelerin sürdürülebilirliğini belirsiz kılmaktadır. 2005 sonrasında yaşananlar ülkedeki siyasal seçkinlerin Nazarbayev sonrasına dönük açık bir çatışmaya girişebileceklerini göstermektedir. Son müdahale ve tasfiyenin Cumhurbaşkanı'nın ailesini içerecek kapsamda gerçekleşmesi, ülkede seçkinler arasındaki rekabetin ulaştığı boyutu gözler önüne sermektedir.

Her muhalefet dalgasında olduğu gibi seçkinler arasındaki rekabetin neden olduğu kriz karşı kurumsal tepkilerin oluşmasına da kaynaklık etmiştir. Önce 2002 tarihli siyasi partiler yasası ile ülkedeki parti sistemi yeniden düzenlenmiş, 2005 sonrasında yeni siyasal partilerin giderek siyasal rekabeti yansıtan örgütlere dönüşmesi karşısında, bu sefer de onaylı partiler devlet partisinin şemsiyesi altında toplanmışlardır. Daha sonra 2007 Anayasa değişiklikleri ve yeni seçim yasasıyla Cumhurbaşkanı'nın hakemlik ve siyasal bir aktör olarak müdahaleci rolünü 2012 sonrasında da sürdürebilmesine yasal meşruiyet sağlanmış, onaylı partiler üzerinde özellikle milletvekilleri üzerinde parti yönetimlerinin (fiili olarak Nur-OTAN) otoritesi pekiştirilmiştir. Senato'nun stratejik yetkileri güçlendirilmiş; hükümet, Cumhurbaşkanı ve tek partinin denetimindeki Meclis karşısında zayıflatılmıştır. Seçimler öncesinde partilerin işbirliğine gitmelerinin yasaklanması, bağımsız adaylığın kaldırılması daha uysal bir Meclis yapısının oluşturulmasını kolaylaştırmıştır.

Görüldüğü gibi, Kazakistan'da siyasal rekabet daha çok ekonomik gelişmenin beslediği bir seçkinler arası ayrışmaya dayanmaktadır. Bu seçkinler, ekonomik gelişme paralelinde eski kurum ve yöntemlerde ısrar edenler ile, yeni bir yapılanma talebini öne çıkaranlar olarak kendi aralarında bir ayrışma yaşamaktadırlar. Buna, Nazarbayev'in otoritesini bir hakem olarak kabul edenler ile etmeyenler arasındaki farklılaşmaları da eklemek gerekmektedir. Bütün bu müdahale ve kurumsal tepkilerin ülkedeki sosyo ekonomik değişimi karşılayan bir kurumsallaşmayı içermediği ortadadır. Sistem fazlasıyla Nazarbayev'e ve onun çevresindeki itaat halkalarına veya gruplar arasındaki dengelere bağımlıdır. Bu, siyasal rejimin değişimler karşısındaki uyarlanma ve kurumsallaşma yeteneğini zayıflatmaktadır. Sistem içinde dengelerin yeniden oluşturulmasında yaşanacak bir aksama siyasal hayatta bu sefer kalıcı bir krizin çıkmasına neden olabilir. Dolayısıyla bu tehdit, bu güne kadar siyasal sistemin otoriterleşmesini beslemiştir. Daha da önemlisi hızlı ekonomik gelişmenin beslediği sosyal değişim, yakın gelecekte siyasal hayatın seçkinler arası karakteri üzerinde diğer bir baskıyı doğuracaktır. Böyle bir durumda seçkinler arasındaki dengelere uyarlanmış bir siyasal yapılanmadaki sorunların büsbütün artacağı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abazov, Rafis, "The 1999 Presidential Elections in Kazakhstan", *Electoral Studies*, Cilt: 20, Sayı: 2, Haziran 2001.
- Abbas, Najam, "Kazakistan'da Yürütme ve Yasama Organlarının Birleşmesi", *Avrasya Etüdüleri*, Sayı: 2, Yaz 1996.
- Alibekov, Ibrahim, "Kazakhstan's Leading Opposition Party Faces Split", *Eurasia Insight*, 16 Şubat 2005.
- Alibekov, Ibrahim, "Kazakhstan's President Shifts Tactics During Presidential Election Campaign", *Eurasia Insight*, 02 Kasım 2005.
- Alkan, Haluk, "Demokrasi-Otoriterlik Ayrımında Orta Asya ve Kafkasya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Partiler", *Avrasya Dosyası*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2004.
- Alkan, Haluk & Arıkan, Harun, *Azerbaycan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Rejim*, (Ankara: SAEMK Proje Raporu, 2004).
- Beacháin, Donnacha Ó., "Parliamentary Elections in Kazakhstan, September and October 2004", *Electoral Studies*, Cilt: 24, Sayı: 4, Aralık 2005.
- Blua, Antoine, "Kazakh Government Clamps Down on Independent Media", *RFE/RL*, 09 Mart 2002.
- Bremmer, Ian & Welt, Cory, "The Trouble with Democracy in Kazakhstan", *Central Asian Survey*, Cilt: 15, Sayı: 2, 1996.
- Burke, Justin, "Kazakhstan Opposition Movement Prepares to Renew Battle with Nazarbayev", *Eurasia Insight*, 17 Ekim 2002.
- Cummings, Sally N., *Understanding Politics in Kazakhstan*, (Aarhus: DEMSTAR Research Report No: 10, 2002).
- Cummings, Sally N. & Nørgaard, Ole, "Conceptualising State Capacity: Comparing Kazakhstan and Kyrgyzstan", *Political Studies*, Cilt: 52, Sayı: 4, Aralık 2004.
- Curtis, Glenn E., *Kazakhstan: A Country Study*, (Washington: Library of Congress Country Studies, 1996); ([http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+kz0018\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+kz0018))).
- Dave, Bhavna, "Kazakhstan's 2004 Parliamentary Elections: Managing Loyalty and Support for the Regime", *Problems of Post-Communism*, Cilt: 52, Sayı: 1, Ocak-Şubat 2005.
- Dave, Bhavna, "Kazakhstan", *Nations in Transit 2002*, (Washington: Freedom House, 2002).

- Dave, Bhavna, "Kazakhstan", *Nations in Transit 2005*, (Washington: Freedom House, 2005).
- Demirtepe, Turgut, "Kazakistan Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Dair", *USAK Stratejik Gündem*, (<http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=197&type=4>).
- Demirtepe, Turgut, "Kazakistan'da Gizemli Politik (?) Cinayetler", *USAK Stratejik Gündem*, 25 Şubat 2006; (<http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=235&type=4>).
- Demirtepe, Turgut, "20. Yılında Jeltoksan'ı Anarken Kazak Milliyetçiliğini Yeniden Düşünmek", *USAK Stratejik Gündem*, 25 Aralık 2006; (<http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=531&type=4>).
- Devlet, Nadir, *Çağdaş Türkiler*, (İstanbul: Çağ Yayınları, 1993).
- Isaacs, Rico, "The Parliamentary Election in Kazakhstan, August 2007", *Electoral Studies*, Cilt: 27, Sayı: 1, Ocak 2008.
- Junisbai, Barbara, "The Democratic Choice of Kazakhstan: A Case Study in Economic Liberalization, Intraelite Cleavage, and Political Opposition", *Demokratizatsiya*, Cilt: 13, Sayı: 3, Yaz 2005.
- Katik, Mevlut, "Central Asia: What Change for Democracy?", *Eurasia Insight*, 10 Aralık 2004.
- Kennedy, Ryan, "A Colorless Election: The 2005 Presidential Election in Kazakhstan and What it Means for the Future of the Opposition", *Problems of Post-Communism*, Cilt: 53, Sayı: 6, Kasım-Aralık 2006.
- Kesici, Kayyum, *Dün Bugün ve Hedefteki Kazakistan*, (İstanbul: IQ Yayıncılık, 2003).
- Kimmage, Daniel, "Kazakhstan: A Shaken System", *RFE/RL*, 05 Mart 2006.
- Kimmage, Daniel, "Kazakhstan: Battle of The Clans Continues", *RFE/RL*, 14 Ağustos 2006.
- Kolstoe, Paul, *Russians in the Former Soviet Republics*, (London: Horst & Company, 1995).
- Kusainov, Adlar, "Kazakhstani Leaders Move to Establish Reformist Credentials Ahead of Parliamentary Vote", *Eurasia Insight*, 03 Şubat 2004.
- Kusainov, Adlar, "Kazakhstan: Mysterious Murder Mars Presidential Election Campaign", *Eurasia Insight*, 14 Kasım 2005.
- Lillis, Joanna, "Kazakhstani Assassination Trial Concludes with Guilty Verdicts, Questions Continue", *Eurasia Insight*, 05 Eylül 2006.

- Lillis, Joanna, “Kazakhstani Leaders Hail Success Of President’s Washington Visit”, *Eurasia Insight*, 02 Ekim 2006.
- Lillis, Joanna, “A Political Shake-Up In Kazakhstan Strengthens Presidential Authority”, *Eurasia Insight*, 12 Ocak 2007.
- Lillis, Joanna, “Kazakhstan: Political Reshuffle Involves President's Son-in-Law”, *Eurasia Insight*, 09 Şubat 2007.
- Lillis, Joanna, “Kazakhstan: Officials Keep Looking for a Way to Prosecute Rakhat Aliyev”, *Eurasia Insight*, 14 Ağustos 2007.
- Lillis, Joanna “Kazakhstan Set to Have One-Party Parliament Following Disputed Election”, *Eurasia Insight*, 20 Ağustos 2007.
- Lillis, Joanna, “Kazakhstan: President Argues That One-Party Parliament can Be Engine of Modernization”, *Eurasia Insight*, 13 Eylül 2007.
- Luong, Pauline Jones & Weinthal, Erika, “The NGO Paradox: Democratic Goals and Non-Democratic Outcomes in Kazakhstan”, *Europe-Asia Studies*, Cilt: 51, Sayı: 7, 1999.
- Murphy, Jonathan, “Illusory Transition? Elite Reconstitution in Kazakhstan, 1989 – 2002”, *Europe-Asia Studies*, Cilt: 58, Sayı: 4, 2006.
- OSCE, *Kazakhstan Presidential Election 2005, OSCE/ODIHR Election Observation Mission Interim Report No: 1*, (Warsaw: OSCE, 2005).
- OSCE, *Media Monitoring Charts (Television) for the 4 December 2005 Presidential Election in Kazakhstan*, (Almati: OSCE, 2005).
- OSCE, *2007 Parliamentary Elections in Kazakhstan*, OSCE/ODIHR, Interim Report 1, (Warsaw: OSCE, 2007).
- OSCE, *Republic of Kazakhstan Parliamentary Elections 18 August 2007, OSCE/ODIHR Election Observation Mission Report*, (Warsaw: OSCE, 2007).
- OSCE, *Republic of Kazakhstan Parliamentary Elections 19 September and 3 October 2004, OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report*, (Warsaw: OSCE, 2004).
- Pannier, Bruce, “Kazakhstan: Nazarbaeva Bids To Unite Pro-Presidential Forces”, *RFE/RL*, 22 Haziran 2006.
- Pannier, Bruce, “Kazakhstan: Ruling Party Gets Even Bigger”, *RFE/RL*, 30 Aralık 2006.
- Peuch, Jean-Christophe, “Kazakhstan: Trouble Within The First Family”, *Eurasia Insight*, 29 Mayıs 2007.

Peuch, Jean-Christophe, "Kazakhstan: President's Son-in-Low Awaits Austrian Court Decision", *Eurasia Insight*, 04 Haziran 2007.

Sürücü, Cengiz, "4 Aralık 2005 Kazakistan Başkanlık Seçimleri Üzerine", *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2006.

- "Degradation of Power", *Centralno-Asiatsky Bulleten*, Kasım 1999.

- *Demokraticeskoy Partiy Kazahstana "Ak Col" Programma*, (Almatı: Cak Baspahana, 2003).

- "Kazakh Deputies Approve Unlimited Terms For Nazarbaev", *RFE/RL*, 18 Mayıs 2007.

- "Political Freedoms in Kazakhstan", *Human Rights Watch*, Cilt: 16, Sayı: 3, Nisan 2004.

- "Political Turmoil Hits Kazakhstan as Nazarbayev Sacks Top Officials", *Eurasia Insight*, 27 Kasım 2001.